

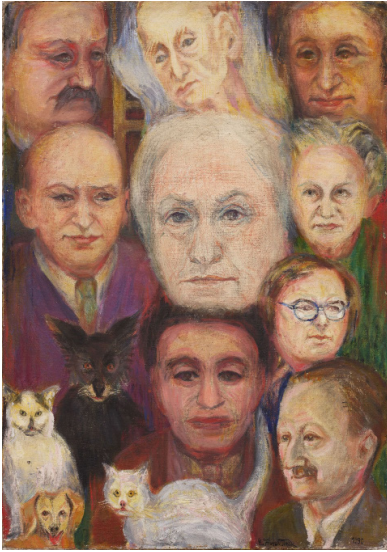
Erna Rosenstein (1913 – 2004)

Urodzona w 1913 roku we Lwowie (obecnie na terenie Ukrainy) i wychowana w Krakowie Erna Rosenstein rozpoczęła karierę w latach 30-tych ubiegłego wieku, współtworząc tzw. Grupę Krakowską, wpisującą się w nurt polskiej awangardy. W latach 1932–1934 studiowała w Wiedniu na Wiener Frauen Akademie, a następnie w latach 1934–1937 na ASP w Krakowie. Należała do grona mocno związanych ze sobą artystów, których innowacyjna twórczość była głęboko zakorzeniona w postępowej, lewicowej ideologii i którzy działali w Komunistycznym Związku Młodzieży Polskiej. W ramach Grupy Krakowskiej współpracowała z Jonaszem Sternem, Jadwigą Maziarską, a w szczególności z Tadeuszem Kantorem, którego eksperymentalna twórczość artystyczna i teatralna zahaczała o nurt surrealistyczny. Pod koniec 1937 roku, przed wybuchem II wojny światowej wyjechała na kilkanaście miesięcy do Paryża, gdzie obejrzała Międzynarodową Wystawę Surrealistów (Exposition Internationale du Surréalisme) zorganizowaną przez André Bretona i Paula Éluarda. W drodze powrotnej do Polski zatrzymała się w Berlinie, gdzie odwiedziła również słynną Wystawę Sztuki Zdegenerowanej współorganizowaną przez NSDAP. Te dwie wystawy wywarły głęboki wpływ na artystyczne koncepcje młodej Erny Rosenstein oraz na wczesny etap jej długoletniej kariery.

Po wybuchu wojny i zajęciu Polski przez nazistów w 1939 roku Rosenstein dołączyła do mieszkającej we Lwowie rodziny – ta część kraju została przyłączona do ZSRR. W okupowanym przez Sowieców mieście spędziła dwa lata, przystąpiła do tamtejszego Związku Artystów. Po najeździe i zdobyciu Lwowa przez Niemców w 1941 roku artystka wraz z matką zamieszkały na terenie żydowskiego getta, podczas gdy ojciec ukrywał się poza jego obrębem. W 1942 roku, po wyrobieniu fałszywych dokumentów, Rosensteinowie uciekli z getta i schronili się w Warszawie. Budzące grozę wydarzenia, jakie nastąpiły później, będą obecne w symbolice i tematyce twórczości Rosenstein przez pięć dekad jej imponującej kariery. Artystka była świadkiem brutalnego zamordowania jej rodziców w środku nocy w lesie podczas ucieczki rodziny z miasta. Pomimo ran Rosenstein udało się ująć z tego zdarzenia z życiem. Przez kolejne trzy lata ukrywała się, wciąż zmieniając tożsamość –

HAUSER & WIRTH

najpierw w różnych dzielnicach Warszawy, a później, aż do zakończenia wojny, w niewielkiej, prowincjonalnej Częstochowie. Z przedwojennej twórczości artystki nie zachowały się żadne prace. Rosenstein powróciła do malarstwa w 1945 roku, w kolejnych latach przystąpiła do Polskiej Partii Robotniczej, do Związku Polskich Artystów Plastyków oraz Grupy Młodych Artystów, a jej prace znalazły się na Ogólnokrajowej Wystawie Sztuki Nowoczesnej w Krakowie (1948–1949). W latach 1947–1948 artystka odbyła podróż do Szwajcarii, Anglii i Paryża, gdzie zapoznała się z twórczością surrealistów. W Paryżu poznała również swojego przyszłego męża – krytyka literackiego i tłumacza Artura Sandauera, z którym po ślubie zamieszkała na stałe w Warszawie.

W latach 1949–1955, w okresie socrealizmu, Rosenstein wycofała się z życia artystycznego. W ramach sprzeciwu wobec narzuconych przez komunistów dogmatów artystycznych tworzyła poza obowiązującym, mainstreamowym nurtem sztuki. W 1955 roku znalazła się w grupie dziewięciorga artystów, którzy przywrócili do życia Grupę Krakowską, organizując pierwszą wystawę sztuki nowoczesnej w czasach poststalinowskiej „odwilży”. Pierwsza samodzielna wystawa Rosenstein odbyła się w 1958 roku w warszawskiej Galerii Sztuki Nowoczesnej „Krzywe Koło”, prowadzonej wówczas przez Mariana Bogusza, kolegę po fachu i apostoła nowoczesności w sztuce. Uznanie zyskała Rosenstein dzięki wystawie monograficznej, która została zorganizowana w warszawskiej Zachęcie w roku 1967, a dokładniej rzecz biorąc, dzięki prezentacji zaprojektowanej przez Tadeusza Kantora i inspirowanej plastyczną oprawą wystaw surrealistów. Artystka wzięła udział w licznych wystawach w kraju i za granicą, w tym w Sympozjum Złotego Grona w Zielonej Górze oraz w happeningach Tadeusza Kantora: „Cricotage” (1965) i „Panoramiczny Happening Morski” (1967). W 1976 roku zdobyła prestiżową Nagrodę Krytyki im. Cypriana Kamila Norwida, a w 1996 roku Nagrodę Jana Cybisa – największe wyróżnienie, jakie może otrzymać artysta w Polsce.

W dorobku Erny Rosenstein znajdziemy obrazy, instalacje artystyczne, rysunki i książki. Wydała siedem tomików poezji, w tym „Ślad” (Trace) w 1972 roku i „Spoza granic mowy” (From Beyond the Edges of Speech) w 1976 roku. Zmarła 10 listopada 2004 w Warszawie. Jej prace trafiły do zbiorów największych muzeów w Polsce i za granicą, w tym do Muzeów Narodowych w Warszawie, Wrocławiu i w Krakowie, jak również do Muzeum Sztuki w Łodzi. Ostatnio prace Rosenstein pokazywane były na wystawach „Unorthodox” w Muzeum Żydowskim w Nowym Jorku (2016), documenta 14 w Atenach i Kassel (2017) oraz na podróżującej wystawie „Surrealism Beyond Borders” (Surrealism bez granic) zorganizowanej przez nowojorskie Metropolitan Museum of Art i londyńską Tate Modern (2021–2022).

Caption and courtesy information

All works:

Erna Rosenstein

© The Estate of Erna Rosenstein / Adam Sandauer

Courtesy Hauser & Wirth and Foksal Gallery Foundation

Erna Rosenstein in her studio on Karłowicza Street in Warsaw, 1958.

Photography: Tadeusz Rolke, Agencja Gazeta

Erna Rosenstein

Osobna pora (Separate Season)

1971

Oil and mixed media on canvas

73.7 x 60.6 x 2.5 cm / 29 x 23 7/8 x 1 in

Obecność (Presence)

1990

Oil on canvas with twine frame

56 x 39.5 cm / 22 x 15 1/2 in

Photo: Thomas Barratt